

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ДАКТИЛОСКОПІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

У статті досліджено деякі проблеми використання дактилоскопічної інформації в процесі розкриття, розслідування й запобігання злочинів. Детально охарактеризовано стадії проведення дактилоскопічної експертизи. Проаналізовано сучасні наукові погляди та шляхи розвитку та вдосконалення дактилоскопії.

Ключові слова: дактилоскопічна інформація, експертиза, папілярні візерунки, автоматична ідентифікаційна дактилоскопічна система, розслідування злочинів.

А. А. Логвиненко

Проблемы использования дактилоскопической информации в расследовании преступлений

В статье исследованы некоторые проблемы использования дактилоскопической информации в процессе раскрытия, расследования и предотвращения преступлений. Подробно охарактеризованы стадии проведения дактилоскопической экспертизы. Проанализированы современные научные взгляды и пути развития и совершенствования дактилоскопии.

Ключевые слова: дактилоскопическая информация, экспертиза, папиллярные узоры, автоматическая идентификационная дактилоскопическая система, расследование преступлений.

A. Logvinenko

Problems of use of fingerprint information in the investigation of crimes

The article examines some of the problems of using fingerprint information in the process of detection, investigation and prevention of crime. Characterized in detail the stage of fingerprint examination. The article analysed modern scientific views and ways of development and improvement of fingerprinting.

Key words: information of fingerprint, expertise, fingerprint, automatic identification system of fingerprint, the investigation of crimes.

Постановка проблеми та її актуальність. У криміналістичній науці одним із ранніх є вчення про сліди рук людини, з огляду на історію виникнення та використання в процесі розкриття та розслідування злочинів [4]. Вивчення розвитку дактилоскопічних знань, особливості їх застосування в діяльності органів досудового розслідування уможливають виділити окремі події, що характеризують головні риси становлення цього важливого розділу криміналістичної науки та необхідного виду діяльності, що сприяє розкриттю та розслідуванню злочинів. Очевидно, дактилоскопічні сліди, як відображення морфологічних особливостей рук та рельєфу шкіри, а також унікальні властивості папілярних візерунків, їх неповторність,

індивідуальність та незмінність здавна цікавили людство [5].

Сучасний стан криміналістики, що пройшла в своєму розвитку великий шлях від її розрізаних у минулому окремих галузей до чіткої системи наукового знання, характеризується високим рівнем комплексного виконання в цілях правосуддя досягнень науково-технічного прогресу, глибокою розробкою її методологічних проблем, тактики і методики розслідування злочинів. Сьогодні криміналістика дає можливість із високою достовірністю встановити особу за слідами її долонь чи пальців рук. Сліди рук, що виявлені на місці події, є незаперечним доказом того, що певна особа знаходилася на цьому місці. Однією з найгостріших проблем зали-

шається забезпечення належної якості досудового розслідування. Основною метою криміналістики є наукове забезпечення практичної діяльності органів досудового розслідування по боротьбі із злочинністю. Потрібно сказати, що швидке і повне розкриття злочинів досягається в ході саме досудового розслідування. Використовуючи досягнення природних і технічних наук, вивчаючи і узагальнюючи практику розкриття злочинів, криміналісти створюють нові, досконаліші методи і засоби боротьби із злочинністю.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблему використання дактилоскопічної інформації досліджували такі вчені: Р.С.Белкін, А.П.Моїсеєв, А.М.Фірсов, М.В.Кісін, В.А.Снетков, Г.Л.Грановський, І.В.Рогачок, А.О.Полтавський та інші.

Останнім часом в Україні висловлювалися пропозиції науковцями, зокрема В. П. Бахіним, В.І.Бояровим, В.І.Галаганом, В.К.Лисиченком, А.В.Іщенко, М.Я.Сегаєм, А.В.Старушкевичем, щодо необхідності введення системи загального дактилоскопіювання та створення відповідного банку даних. Проте, незважаючи на низку наукових доробок у цій сфері, чимало питань мають дискусійний характер та потребують додаткового дослідження.

Метою даної статті є дослідження проблем використання дактилоскопічної інформації в процесі розкриття, розслідування й запобігання злочинів та шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Виникнення слідів у вчиненні злочинів – процес динамічний; будь-який рух, а також взаємодія супроводжуються відображенням, тобто появою змін у матеріальному середовищі. Існує народна мудрість про те, що «немає злочину без слідів, тому немає руху без утворення слідів злочинів». На підставі загальної закономірності Р. С. Белкін сформував п'ять закономірностей утворення слідів злочинів: 1) повторюваність процесу виникнення слідів події (наприклад, коли рукою торкаються до полірованої поверхні, на ній залишаються сліди пальців; коли в приміщенні, в якому проходить людина, є пил – залишаються сліди ніг тощо); 2) зв'язок між дією злочинця та злочинним наслідком, який і є доказом у справі; 3) зв'язок між способом вчи-

нення злочину і слідами, які виникають як наслідок використання цього способу; 4) залежність вибору способу від конкретних обставин (під способом необхідно розуміти систему дій до підготування, вчинення та приховування злочину); 5) зникнення доказів, тобто слідів злочину [3, с. 135].

Вказані закономірності характеризують механізм злочину та діяльність злочинця, встановлення яких становить лише одну частину розслідування. Другу частину становить діяльність слідчого, яка полягає у збиранні, дослідженні, оцінюванні та використанні зібраного матеріалу в процесі доказування. Вивчення криміналістичної закономірності вчинення злочину та його механізму є лише однією стороною, іншу становлять методи та засоби збирання, дослідження, подання, використання доказової інформації для розкриття та розслідування злочину.

Результати дактилоскопії мають часом якщо не вирішальне, то, поза сумнівом, істотне значення. Вони допомагають вибору основної версії серед інших, притримуючись якої вдається з'ясувати дійсні обставини справи, а також сприяють усуненню істотних суперечностей в свідченнях допитаних раніше осіб [5].

Експертиза слідів папілярних візерунків базується на загальних принципах криміналістичної експертизи, і включає чотири стадії: 1) попереднє дослідження. Ця стадія має два етапи: ознайомлення з матеріалами кримінального провадження та з'ясування завдань дослідження і загальний огляд об'єктів, які надійшли на експертизу; 2) детальне дослідження. Його ділять на два етапи: роздільне дослідження та порівняльне дослідження; 3) оцінка результатів дослідження та формулювання висновків; 4) оформлення матеріалів дослідження.

Одержавши об'єкти для дактилоскопічного дослідження, перш за все потрібно враховувати, що точне розміщення слідів на об'єкті експерту невідоме. Тому, щоб уникнути їх знищення або утворення нових слідів, роботу з пред'явленими предметами потрібно проводити дуже обережно (в гумових рукавичках).

Спочатку експерт ретельно вивчає обставини провадження, яке послугувало підставою для призначення експертизи. З особливою увагою він вивчає обставини провадження, пов'язані з виявленням слідів, їх розташуванням на предметі, з механізмом їх утворення, способами виявлення, фіксації та вилучення. Вивчення цих обставин допоможе експерту швидше зробити об'єктивні та достовірні висновки. До таких обставин відносяться: установлення даних, які дозволяють судити про наявність, характер та межі можливих змін об'єктів експертизи, які могли виникнути в період між їх виявленням на місці пригоди та початком дослідження. За цей час можуть відбутися зміни як шкірного покриву особи, питання про тотожність якої вирішується (наприклад, хвороба шкіри, різні травматичні ушкодження та навмисні спотворення шкірних узорів), так і речових доказів – слідів рук, підшов ступнів ніг, які могли статися від цілої низки причин (наприклад, внаслідок невмілого їх вилучення або поганих умов зберігання). Відомості про можливі зміни об'єктів експертизи дозволяють правильно обґрунтувати причини появи деяких відмінностей у сукупності ідентифікаційних ознак, які є на досліджуваному об'єкті; з'ясування умов утворення слідів на місці діяння. Такого роду відомості необхідні для визначення повноти та точності відображення ідентифікаційних ознак шкірних узорів у виявлених слідах. Крім того, на різних стадіях експертного дослідження експерт іноді використовує ті дані, які він встановив у ході вивчення обставин кримінального провадження.

Експерт перевіряє правильність упаковки об'єктів, чи не пошкоджені вони під час транспортування, чи всі необхідні матеріали (досліджувані та зразки) надійшли. Про це можна судити за станом упаковки та написами, розміщеними на ній. Остаточний висновок може бути зроблений лише на основі встановлення відповідності цих об'єктів даним, які викладені у супровідному документі або у постанові про призначення експертизи. Це має особливо велике значення для даного виду досліджень, тому що об'єкти часто бувають схожими (наприклад, пляшки, чашки, тарілки та ін.). Якщо

пред'явлені речові докази не пошкоджені і відповідають документам, то в цьому випадку можливе їх подальше дослідження.

Детальне дослідження об'єктів дактилоскопічної експертизи проводиться у два етапи, які умовно поділяються на: роздільне дослідження (докладне, всебічне дослідження всіх слідів і їх ознак) та порівняльне дослідження (проводиться порівняння слідів між собою і з відбитками (відтисками) рук на дактилокарті (проводиться у разі вирішення ідентифікаційних завдань). На стадії роздільного дослідження визначається чіткість, повнота і виразність папілярного візерунку в сліді. У тому випадку, коли слід відобразився непевний, папілярні лінії не проглядаються, можна зробити висновок про те, що даний слід для ідентифікації особи не придатний. Вивчення чітких і повних слідів починається з визначення загальних ознак папілярного візерунка: тип візерунка, вид візерунка, число ліній між певними точками візерунка, наприклад між центром і дельтою, взаєморозташування частин або елементів візерунка відносно один одного, напрямок та ступінь крутизни потоків папілярних ліній, величина візерунка (відстань між папілярними лініями). На стадії порівняльного дослідження об'єктів визначається фактичне обґрунтування висновку експерта про наявність чи відсутність тотожності об'єкта. Порівняльне дослідження проводиться тільки за допомогою безпосереднього зіставлення: ідентифікують ознаки шкірного візерунка, відображеного в сліді, та візерунка у відтиску зразку за допомогою найпростіших оптичних приладів. Для отримання повних і достовірних даних порівняльне дослідження найкраще робити за фотознімками [5].

Для встановлення співпадіння пальців рук повноцінно функціонує автоматична ідентифікаційна дактилоскопічна система (АДІС), яка аналізує ознаки в закодованих слідах, перевіряє їх по десятках тисяч відбитків, внесених до масиву, та видає список найбільш схожих відбитків, які потім перевіряються оператором власноруч. За даними дактилоскопічної реєстрації є можливість встановити особу невідомого труп, розшукати осіб, що зникли

безвісти, встановити особу, причетну до вчинення кримінального правопорушення.

Особливу увагу практичних працівників органів досудового розслідування націлено на якість збору і обробки дактилоскопічної інформації осіб, причетних до вчинення злочину при огляді місця події та в лабораторних умовах [2].

Дактилоскопічна експертиза, як і раніше, залишається найпоширенішим видом спеціального дослідження, зважаючи на те, що відбитки пальців рук – це «традиційна складова» місця події за багатьма видами злочинів. Крім того, вони є джерелом цінної криміналістичної інформації, зокрема про особу, що їх залишила, про час та особливості механізму слідоутворення (окремі обставини злочинної події, а також анатомічні і функціональні ознаки певної особи). З огляду на це напрям потребує активного розвитку з метою підвищення ефективності діяльності експертів.

Для проведення дактилоскопічної експертизи на дослідження можуть надаватися такі об'єкти та зразки для порівняння: предмети з імовірною наявністю слідів папілярних ліній особи; предмети з виявленими слідами папілярних ліній особи, які не вилучені з поверхні об'єктів; дактилоскопічні плівки або інші липкі та полімерні матеріали з перекопійованими слідами папілярних ліній особи; зліпки, отримані з об'ємних слідів папілярних ліній особи; кисті рук, стопи ніг або їх фрагменти з папілярними лініями особи; зображення папілярних ліній, які містяться у матеріалах експертиз: висновку експерта, ілюстративній таблиці; відбитки (відтиски), які містяться в оригіналах дактилокарт [1].

Проходять століття, а дактилоскопія не лише допомагає в розслідуванні та розкритті злочинів, а й постійно технічно вдосконалюючись, стає надійним помічником слідчих органів у процесі розслідуванні злочинів.

Необхідність більш широкого застосування дактилоскопічних обліків в Україні диктується низкою факторів. По-перше, це нагальна потреба для активізації міжнародного співробітництва для протидії тероризму, організованій транснаціональній злочинності, нелегальній міграції, торгівлі людьми, відмиванням коштів, здобутих злочинним шляхом. Слід також врахо-

увати, що Україна бере участь у миротворчих міжнародних операціях та запобігає перетинанню державного контролю, іноземцям, які намагаються дестабілізувати ситуацію на території нашої країни. По-друге, велика кількість невпізнаних трупів під час зростання кількості природних та техногенних катастроф, забезпечення ефективності розшуку безвісти зниклих громадян, особливо неповнолітніх та ін. Таким чином, створення єдиної багатофункціональної системи дактилоскопічних обліків в Україні, вирішення питання вдосконалення правового забезпечення дактилоскопічної реєстрації в Україні є необхідним [6, с. 150].

Складність і багатоаспектність проблеми збирання, дослідження і використання дактилоскопічної інформації в процесі розслідування та розкриття злочинів зумовлюють необхідність подальшої розробки наукових і правових основ діяльності органів слідства, експертів, удосконалення засобів, прийомів, методів роботи з дактилоскопічною інформацією.

На сьогодні є велика кількість різноманітних засобів та методів виявлення латентних слідів рук. Наприклад, тільки дактилоскопічних порошків нараховується більше сотні. Розібратися у великому розмаїтті засобів та методів, правильно використати в кожному конкретному випадку той або інший спосіб виявлення, допомагає їх класифікація.

Висновки. Отже, сьогодні криміналістична наука активно розвивається, не зупиняється на досягнутому і розширяє список біометричних ідентифікаторів, відомості про яких включені до бази даних правоохоронних органів України. В майбутньому до відомостей про відбитки пальців і ДНК буде додаватися інформація про райдужні оболонки очей осіб, а також відбитки долонь рук і ступні ніг, а також дані про голос людини.

Література

1. *Інструкція* про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз: затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (у ред. наказу Міністерства юстиції України від

26.12.2012 № 1950/5) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

2. *Інформаційно-методичний* лист з правил поводження з об'єктами-носіями, на яких можуть бути залишені як сліди рук, так і сліди біологічного походження осіб, причетних до учинення злочину при огляді місця події та в лабораторних умовах / ДНДЕКЦ МВС України. – К., 2012. – 5 с.

3. *Криміналістика*: учебник / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин и др. – М.: НОРМА – ИНФРА-М, 2000. – 990 с.

4. *Іщенко А. В.* Історія використання дактилоскопічних знань: від витоків до перших спроб узагальнення / А. В. Іщенко, Х. М. Коцюлим // Матеріали Міжнародного круглого столу «Проблеми теорії та практики судової експертизи» (м. Луганськ, 18 травня 2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kkrimlguvd.org.ua>.

5. *Рогатюк І. В.* Напрями удосконалення використання дактилоскопічної інформації в діяльності органів досудового розслідування та прокуратури / І. В. Рогатюк // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2014_1_69.

6. *Свобода Є. Й.* Деякі аспекти правового регулювання дактилоскопічної реєстрації / Є. Й. Свобода // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – № 3. – С. 148-153.

References

1. *Instruktsiya* pro pryznachennya ta provedennya sudovih ekspertiz ta Naukovo-

metodichni rekomendatsiyi z pitan pidgotovki ta pryznachennya sudovih ekspertiz: zatv. nakazom Ministerstva yustitsiyi Ukraini vid 08.10.1998 № 53/5 (u red. nakazu Ministerstva yustitsiyi Ukraini vid 26.12.2012 № 1950/5) [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: www.rada.gov.ua.

2. *Informatsiyno-metodichniy* list z pravil povodzhennya z ob'ektami-nosiyami, na yakih mozhut buti zalisheni yak slidi ruk, tak i slidi biologichnogo pohodzhennya osib, prichetnih do uchinennya zlochinu pri oglyadi mistysya podiyi ta v laboratornih umovah / DNDEKTs MVS Ukraini. – К., 2012. – 5 s.

3. *Kriminalistika*: uchebnik / Т. V. Averyanova, R. S. Belkin i dr. – М.: NORMA – INFRA-M, 2000. – 990 s.

4. *Ishchenko A. V.* Istoriya vikoristannya daktiloskopichnih znan: vid vitokiv do pershih sprob uzagalnennya / A. V. Ishchenko, H. M. Kotsyulim // Materiali Mizhnarodnogo kruglogo stolu «Problemi teoriyi ta praktiki sudovoyi ekspertizi» (m. Lugansk, 18 travnya 2012 r.) [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://kkrimlguvd.org.ua>.

5. *Rogatyuk I. V.* Napryami udoskonalennya vikoristannya daktiloskopichnoyi informatsiyi v diyalnosti organiv dosudovogo rozsliduvannya ta prokuraturi / I. V. Rogatyuk // Chasopis Kiyivskogo universitetu prava. – 2014. – № 1. [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2014_1_69.

6. *Svoboda E. Y.* Deyaki aspekti pravovogo reguluvannya daktiloskopichnoyi reestratsiyi / E. Y. Svoboda // Visnik Akademiyi advokaturi Ukraini. – 2010. – № 3. – S. 148-153.